

NEDERLANDSCHE PRAEHISTORIE.

ELSPEET II.

We meenden goed te doen om in dit eigenaardige geval nog het oordeel in te winnen van een erkend deskundige op dit gebied, n.l. van den Duitschen archaeoloog Prof. Dr. G. Schwantes. Deze was direct bereid ons van voorlichting te dienen. We zijn zoo vrij uit zijn schrijven, waarin hij ons — na inzage der teekeningen — zijn meening kenbaar maakte, te citeeren:

„Ich habe die mir gütigst gesandten Bilder mit dem allergrössten Interesse betrachtet. Diese Sachen sind ausserordentlich interessant und eigenartig. Vor allem fällt mir auf die grosse Zahl von bohrerartigen Stücken wie Abb. 1—29 u.s.w. Merkwürdig ist die Schuppenretuche an Nr. 77 und scheinbar auch an Nr. 83. An Stücken, die für die Zeitbestimmung wertvoll sein könnten, finde ich nicht viel. Vor allem ist Nr. 120 ein richtiges Tardenoisien-Dreieck, schon vollkommen entwickelt. Solche Stücke wie 125, 173 und 176 beginnen schon im Magdalénien, gehen dann aber sehr weit ins Mesolithikum hinein. Wäre nicht das ausgesprochene Tardenoisien-Dreieck 120 gefunden, würde ich Ihre Sachen vermutungsweise ins Magdalénien setzen. Ganz ähnliche Bohrer, wie sie aus Ihrem Funde vorliegen, finden sich in der Magdalénien-Industrie der Grotte von Chaleux in Belgien. Ist es nicht möglich, dass Nr. 120 ein jüngereres Stück ist, das zufällig in älteres Material hineingeraten ist? Wenn das unmöglich ist, würde ich ganz frühes Tardenoisien darin vermuten“.

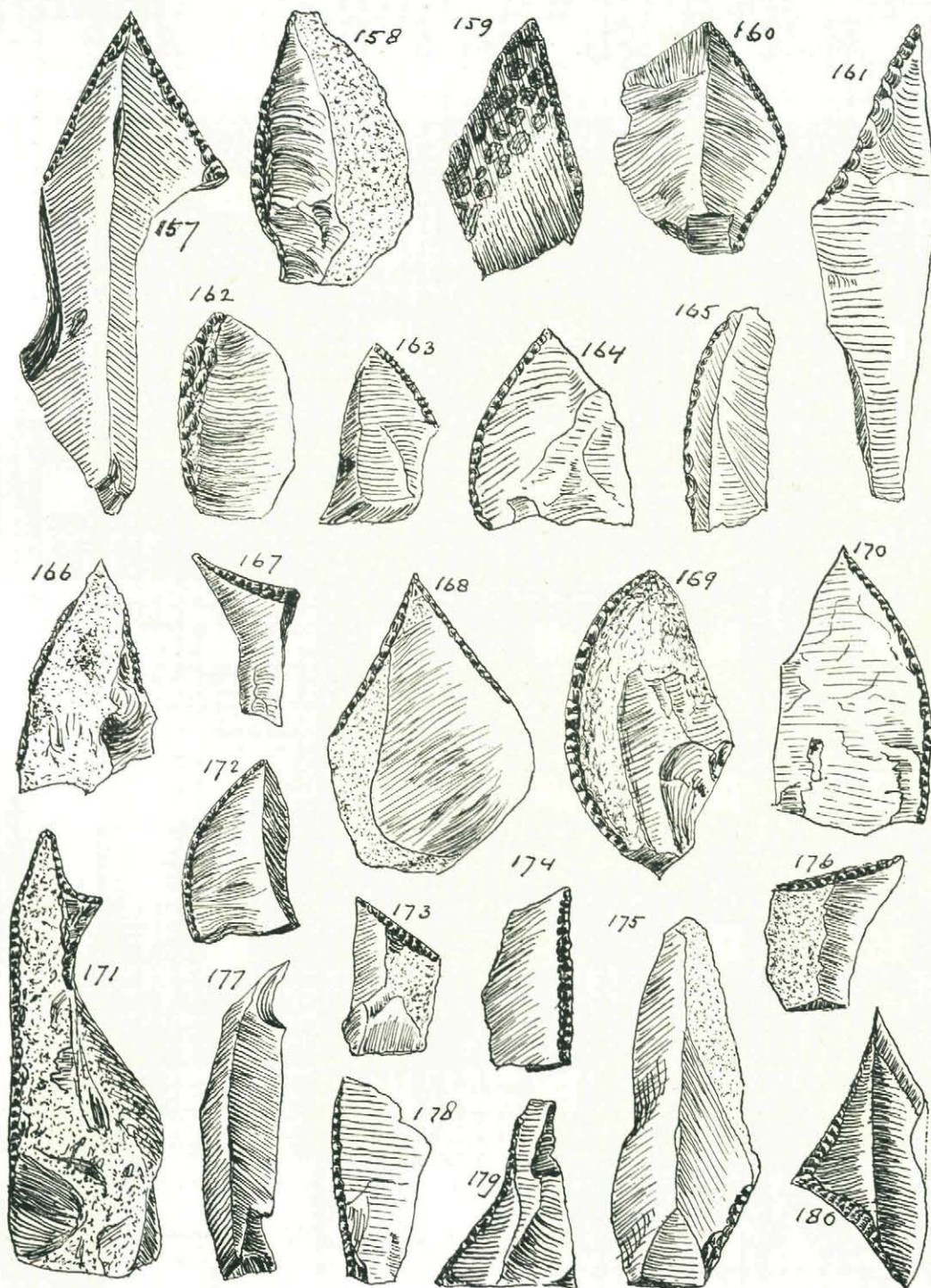
„Im groszen ganzen“ kunnen we ons vereenigen met de meening van prof. S. Alleén omtrent het Tardenoisien-driehoekje zouden we een kleine restrictie naar voren willen brengen. De vraag of het driehoekje werkelijk tot den inventaris van het atelier behoort of er later is tusschen geraakt, misschien zelfs in een hogere laag in den bodem heeft gelegen, is niet meer op te lossen. Waar een klein deel van den grond bij de ontdekking van het atelier reeds was losgewoeld, is de mogelijkheid echter niet uitgesloten, dat het driehoekje als een verdwaald of verloren geraakt stukje van lateren tijd in een andere laag heeft gelegen. In dit verband mogen we nog wel even vermelden, dat noch in Elspeet I, noch in het — nog niet beschreven — palaeolithisch atelier van Leuvenum deze Tardenoisien-typen voorkomen. De in deze streek ook tamelijk veelvuldig voorkomende mesolithische stukken bevinden zich steeds in de bovenlagen.

Gelijk bekend, wordt het tweezijdig geretoucheerde driehoekje door het geheele Tardenoisien aangetroffen. In de eerste periode is het nog betrekkelijk groot; tenslotte gaat het over in een echte mikrolith. Wanneer men echter de werktuigjes der eerste periode — o.a. bij Bersu — er mee vergelijkt, dan is onze driehoek van Elspeet nog van aanmerkelijk grooter afmetingen. In onze collectie Tardenoisien-cultuur komt een dergelijk artefact van deze grootte ook niet voor. We zullen dus, aannemende, dat het stukje oorspronkelijk ook bij den inventaris van het atelier behoorde, en ons dus richtende naar het werktuigje, dat naar het mesolithicum wijst, toch nog moeten concludeeren, dat we hier met het allereerste stadium van het midden-steentijdperk te doen hebben. Of — we kunnen toch moeilijk plotselinge overgangen aannemen, tenzij door invasies van geheel vreemde elementen — we hebben te doen met de laatste stadia van het Magdalénien. M.a.w.: zelfs al behoort het driehoekje tot den oorspronkelijken inventaris van het atelier gerekend te worden, dan sluit dit voor ons de mogelijkheid van een laat-Magdalénien nog niet uit. De overige stukken van ons atelier zijn, den vorm hier buiten beschouwing gelaten, ook veel te groot voor de mikrolithiek van het Tardenoisien.

We kunnen dan ook o.i. veilig aannemen, dat we hier voor ons hebben een cultuur van de grens van jong-palaeolithicum en mesolithicum.

En wat voor een cultuur! Laten we toch goed de woorden van prof. Schwantes in ons opnemen: „diese Sachen sind ausserordentlich interessant und eigenartig“. Laat ons dankbaar

zijn, dat onze Nederlandsche praehistorie met zulke schatten is verrijkt. Welke perspectieven hebben de vondsten der laatste jaren voor ons geopend!

Laten we daarbij bedenken, dat onze bodem nog veel en veel meer schatten op praehistorisch gebied verbergt. Thans, nu men op zooveel plaatsen in den lande met de tractorploeg de maagdelijke gronden scheurt, nu komen ze in grooten getale naar boven drijven, de werktuigen onzer voorouders, door hen met zooveel zorg en liefde en kunstgevoel bewerkt. Helpt ons, om ze te zoeken; helpt ons om een deel, een zoo groot en belangrijk deel der voorgeschiedenis van ons ras mee op te bouwen; een deel onzer voorgeschiedenis, dat tot voor enkele jaren werd gedacht geheel buiten de grenzen van ons land te liggen.

Vóór onze hunebeddenbouwers hebben zich geplaatst de culturen uit het mesolithicum, waaronder zeer rijk mikrolithenmateriaal. We mochten in een vorige aflevering van „De Levende Natuur” een Nederlandsche Magdalenien-cultuur (volgens prof. Schwantes zelfs Aurignacien-cultuur) naar voren brengen. Hier nu weer een strooming, die vrij zeker als een schakel tusschen genoemde perioden moet worden opgevat.

Er is echter in ons land nog slechts enkele jaren door enkele personen serieus gezocht naar relikten uit den voortijd, naar culturen van midden- en oud-steentijdperk. Wie zegt ons, wat nog meer voor den dag zal komen bij voortgezet onderzoek? En elke nieuwe vondst kan ons weer helpen, om met juistheid den weg onzer voorouders uit den steentijd af te bakenen, gelijk die heeft geloopt over ons land, gelijk die zich verbond met onze naburen.

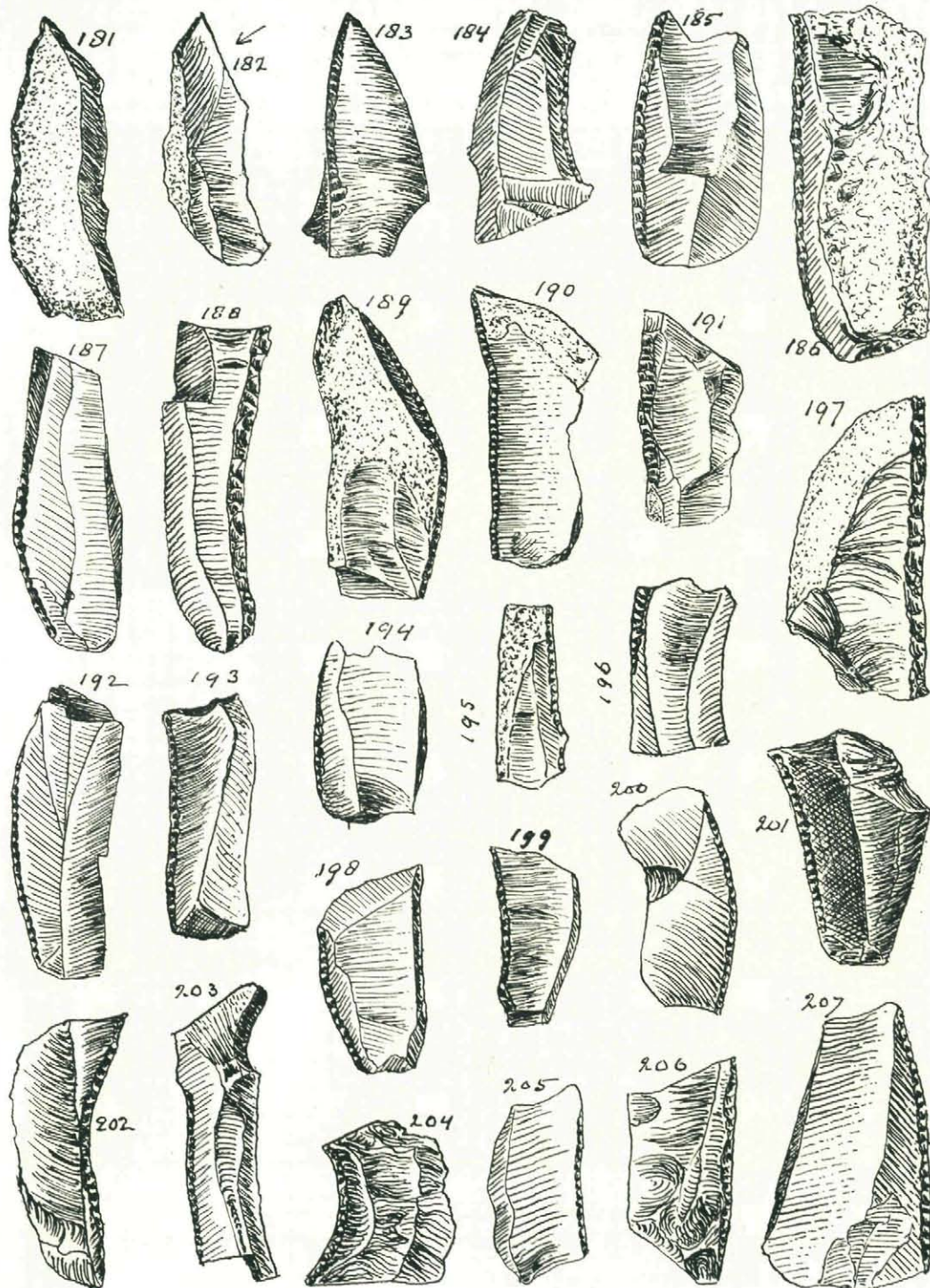
Er zijn duizenden vuursteen werktuigjes door onze handen gegaan, maar toen we de Elspester stukken goed hadden gezien, konden we de verleiding niet weerstaan om ze — op enkele minder typische en gebroken exemplaren na — alle af te beelden. Nimmer nog vonden we een nederzetting, die bij een in totaal betrekkelijk klein aantal steenen, zoovele prachtige en zuiver afgewerkte exemplaren vertoonde. We meenen, dat deze zeldzaam schoone stukken niet alleen een verrijking onzer vaderlandsche, doch ook van de internationale praehistorie beteekenen.

Gelijk ook prof. Schwantes opmerkt, valt in de eerste plaats op het zeer groote aantal van boren en „bohrerartige” typen. Maar haast nog meer een prachtverzameling van holschaafjes, die dan vaak tevens een boorspits vertoonen. Ziet verder de fraaie lijnen die de stukken bezitten. In hoe hooge mate moeten de fabrikanten reeds kunstgevoel hebben bezeten om dergelijke instrumentjes het aanzijn te kunnen schenken! Hoe schoon van lijn zullen ook de beenen en houten werktuigen en gereedschappen zijn geweest, die eenmaal met behulp dezer silexartefacten, die soms zijn gebruikt als onze mallen, zijn tot stand gekomen. Zooveel te meer is het te betreuren, dat al dat moois, dat schoons, dat nog verder een kijk op hun geestes- en zelfs zieleleven had gegeven, is verdwenen, voor altijd verdwenen . . . tenzij nog eenmaal de veenplassen, eens de onontbeerlijke waterplassen waaraan onze voorouders uit den steentijd steeds hebben gezeteld, spreken.

Maar laat ons toch ook dankbaar zijn, dat het onverwoestbare silexmateriaal ons nog zooveel moois heeft geschonken, waaruit we althans iets uit de geschiedenis van ons geslacht kunnen lezen. De silex-artefacten vertellen ons zelfs al veel. Beschouwt de nos. 1—43. Op welk een buitengewoon fraaie wijze heeft men hierin boor of spits en holschaaf verenigd. We kunnen ons voorstellen, dat onze voorvader van 200 eeuwen terug met deze rondschaafjes zijn lans, zijn pijlschacht, zijn harpoen een smetteloos zuivere ronding heeft gegeven. Maar heeft hij buiten de genoemde voorwerpen misschien niet nog vele andere van hout of been vervaardigd? We weten het niet, we kunnen het alleen vermoeden. In ieder geval zullen dan deze voortbrengselen van zijn vernuft en kunstzinnigheid dezelfde schoone vormen en lijnen hebben vertoond als deze brokjes silex.

Het zijn evenwel niet alleen de zoeven genoemde werktuigen, die uitmunten door hun schoonen vorm; ook de bolschrabber of -schaaf is zuiver afgewerkt. Men zie b.v. de nos. 169, 217, 219, 231.

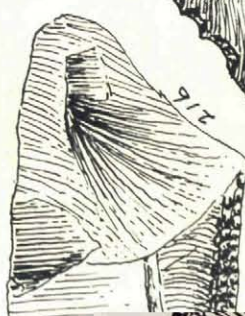
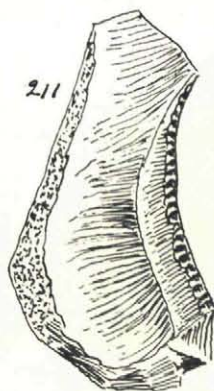
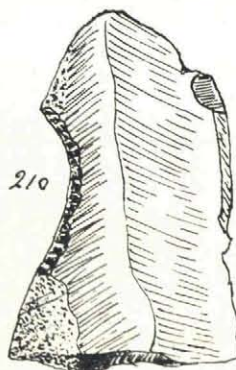
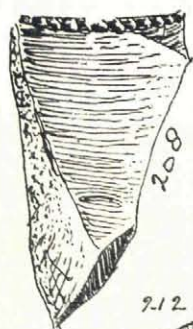

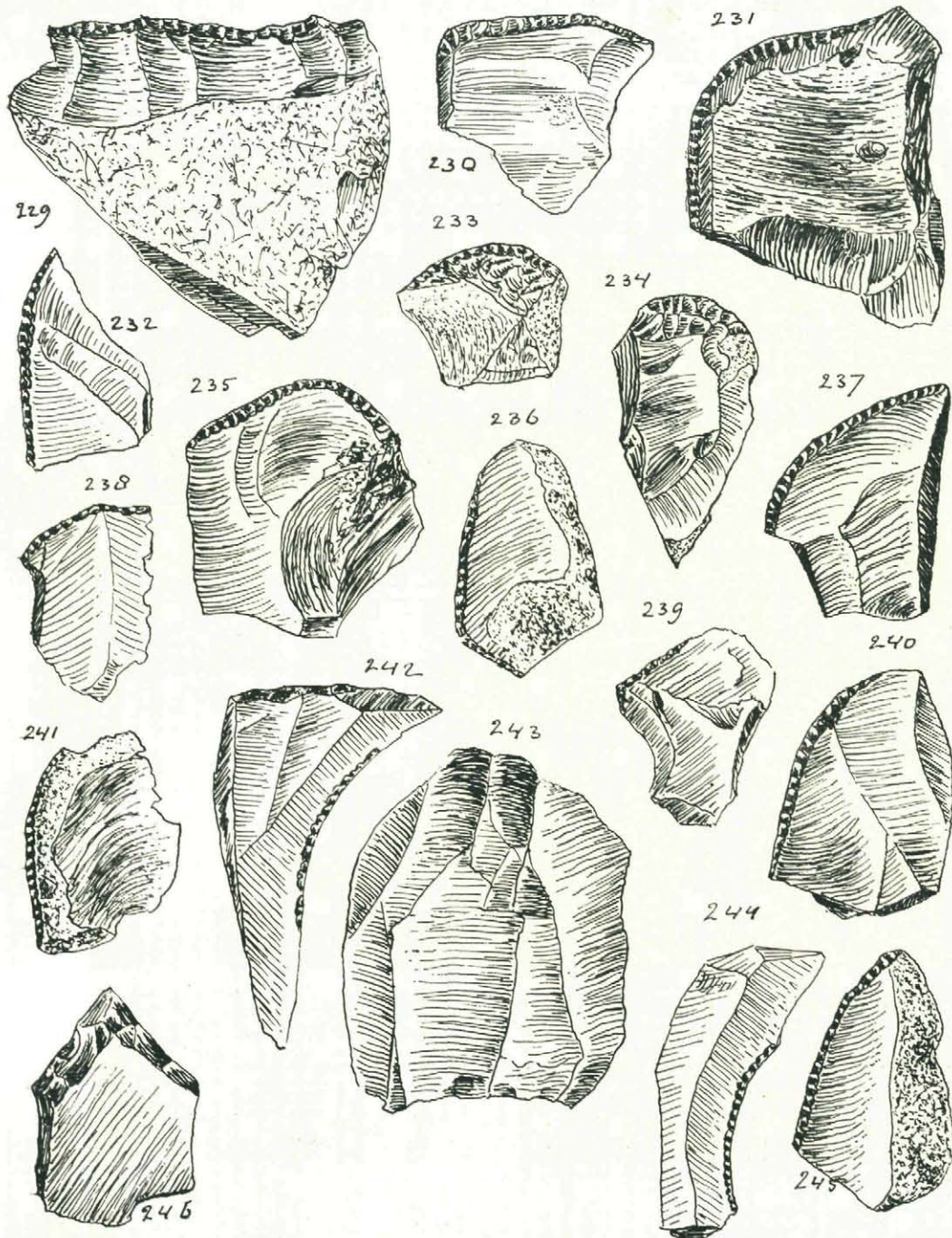
364

DE LEVENDE NATUUR

We zullen ons echter verder niet met de verschillende typen ophouden, doch alleen nog even spreken over het papegaaisnavelachtige type (nos. 242 en 244). Behalve deze bevatte het atelier nog een tweetal, dat nog niet in een volledigen staat van afwerking verkeert. Prof. Schwantes is van meening, dat we hier niet te doen hebben met de papegaaisnavel van La Madeleine, wegens het gemis van den karakteristieken stichel-afslag, doch met een ander instrument van vrijwel gelijksoortig model. We moeten toegeven, dat dit verschil met het Magdalenienwerktuig bestaat. Toch is het instrument zeer zeker als stichel of graveerstift gebruikt en de proeven die we er in die richting mee op been en hout deden, slaagden dan ook uitstekend. In korten tijd heeft men er mee in hout een groef getrokken of liever geduwd; bewerking van been vraagt vanzelfsprekend iets meer tijd. Het werktuig dient dan gehanteerd te worden als een moderne „burin”, o.a. door graveurs bij de koper-gravure gebruikt.

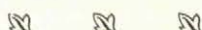
Opmerkelijk is, dat we, naast de „echte” papegaaisnavel der Fransche Magdalenien-stations, onze Elspeter papegaaisnavel nergens in de literatuur over de praehistorie hebben aangetroffen. Toch moet ook dit model van graveerstift meer verbreid zijn geweest, althans men kan moeilijk aannemen, dat een technisch reeds zoozeer volmaakt instrument uitsluitend plaatselijk is voorgekomen. Bovendien is het instrument, zij het in kleineren vorm, reeds eenige malen door ons in de nederzettingen in het Noorden van ons land aangetroffen. Hier schijnt echter het mesolithicum zich er meester van te hebben gemaakt en leefde het type in verkleinden vorm voort.

Werden de werktuigen van Elspeet I vervaardigd van fraaie roode en gele silex, de artefacten van Elspeet II zijn gefabriceerd van de alledaagsche Veluwsche vuursteen in de grauwe, weinig sprekende tinten. Eén artefact, no. 246, is van lichtgrijze kwartsiet.

We hopen met het vorenstaande wederom te hebben bijgedragen, om de belangrijkheid van onze vaderlandsche steentijdcultuur aan te toonen. En nogmaals wekken we ieder op, om, waar zich de gelegenheid voordoet, te speuren naar de relictten der praehistorie, want met rassche schreden gaat de cultiveering van onzen bodem zijn gang en daarmee de vernietiging van hetgeen van zooveel waarde is voor onze kennis van den mensch uit den oertijd.

De werktuigen zijn alle in ons bezit.
De afbeeldingen zijn op ware grootte.
Putten,
Oosterwolde (Fr.)

JO BEZAAN.
H. J. POPPING.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

Plantengeografie en Bodem en Plantengroei van den Beer. Van de artikelen Plantengeografie door J. Heimans uit de 1e en 2e afl. (Mei en Juni 1931) en van het artikel Bijdrage tot de kennis van Bodem en Plantengroei van den Beer (Hoek van Holland) door A. de Graaf in de 2e afl. zijn, zoover de voorraad strekt, overdrukken verkrijgbaar tegen storting van resp. f 0.60 en f 0.40 voor ieder der beide artikelen op postrekening No. 15205 van den uitgever W. Versluys' Uitgevers Mij., 2e Oosterparkstraat 221—223, Amsterdam-Oost.

Uileballen gevraagd. Door de vriendelijkheid van den heer Bernink te Denekamp ontving ik een aantal (ruim dertig) uileballen, verzameld in den toren aldaar. Hierinkwamen behalve twee vogelschedeltjes niet minder dan *elf* zoogdiersoorten voor, verdeeld als volgt: 1 jong bruin ratje,